

SPORDA AHLAKTAN UZAKLAŞMA ÖLÇEĞİ KISA FORMUNUN TÜRK KÜLTÜRÜNE UYARLANMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Bahri GÜRPINAR

Akdeniz Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Antalya.

Geliş Tarihi: 11.02.2015

Kabul Tarihi: 14.05.2015

Özet: Bu çalışmanın amacı Boardley ve Kavussanu (2008) tarafından geliştirilen Sporda Ahlakтан Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formunun Türk kültürüne uyarlanmasıdır. Veriler ortalama yaşları 22,13 ($\pm 2,37$) olan 152 kadın, 198 erkek olmak üzere toplam 350 sporcudan elde edilmiştir. MDSS-S'in Cronbach Alpha katsayısı 0,78 olarak bulunmuştur. MDSS-S'in geçerliği doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmiştir. Uyum indeksleri değerlerinin tüm parametrelerde iyi veya mükemmel seviyede olduğu görülmüştür (Ki-kare/sd=2,99; GFI= 0,97; AGFI= 0,94; CFI= 0,92; NNFI= 0,88; RMSEA= 0,068; SRMR= 0,052). Bu bilgilere göre Sporda Ahlakтан Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formundan elde edilen verilerin yapısının özgün ölçek ile benzer olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, MDSS-S'in Türkçe formundan elde edilen geçerlik ve güvenirlik katsayılarının yeterli olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ahlakтан uzaklaşma, geçerlik, güvenirlik, spor

ADAPTATION OF THE MORAL DISENGAGEMENT IN SPORT SCALE-SHORT INTO TURKISH CULTURE: A VALIDITY AND RELIABILITY STUDY IN A TURKISH SAMPLE

Abstract: The aim of this study is the adaptation of the Moral Disengagement in Sport Scale-Short (MDSS-S) into Turkish culture. Data was collected from 152 female and 198 male totally 350 athletes with a mean age of 22,13 ($\pm 2,37$). Cronbach's Alfa Coefficient of the MDSS-S was found 0,78. The validity of the MDSS-S analyzed with confirmatory factor analysis (CFA). Fit indices values for all parameters were found to be good or excellent (Chi-square/df=2,99; GFI= 0,97; AGFI= 0,94; CFI= 0,92; NNFI= 0,88; RMSEA= 0,068; SRMR= 0,052). Data's structure obtained from MDSS-S was found to be similar to the original scale. As a result, the validity and reliability coefficients of MDSS-S obtained from the Turkish form was found to be adequate.

Keywords: Moral disengagement, validity, reliability, sport

GİRİŞ

Spor doğası gereği, katılımcıların birbirleriyle iletişimini etkileşimini ve ilişki kurmasını gerektiren sosyal bir ortamdır. Bu sosyal yapı, sakatlanan rakibe yardım etmek ve kötü bir performans sergilemiş takım arkadaşını cesaretlendirmek ve desteklemek gibi olumlu sonuçlar ortaya koyarken, yalan söylemek, kışkırtmak ve diğer kişilerin sakatlan-

masına sebep olmak gibi olumsuz olaylara da neden olabilmektedir (Kavussanu, 2008). Ahlaki Düşünce ve Davranışın Sosyal Bilişsel Kuramı (Bandura, 1991), ahlaki davranışların düzenlenmesiyle ilgili olarak geliştirilmiş kuramlardan birisidir. Bu kuram spordaki ahlaki davranışlar üzerine ideal bir bakış açısı sunmakta ve ahlaki veya kınanması gereken davranışları tanımlarken eylem sonuçları da dahil olmak üzere çeşitli faktörleri

* Bu çalışmanın bir bölümü 13. Spor Bilimleri Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

göz önünde bulundurmaktadır. Bu kuram aynı zamanda, ahlaki davranışların düzenlendiği bir süreci tarif etmektedir. Bu kuramda Bandura (1991), başkaları için olayların olumlu ya da olumsuz sonuçlarına bakılarak kişilerin gurur ya da suçluluk gibi duyguları yaşadıklarını ileri sürmektedir. Olumsuz etkileri olan bir davranışta bulunduğu anda insanların motivasyonunun düştüğünü, olumlu etkileri olan bir davranışta bulunduğu anda insanların motivasyonunun yükseldiğini, bu duyguları yaşayan insanların da gelecekte davranışlarını düzenlediklerini düşünmektedir. Bu duyguların ahlaki eylemleri düzenleme olasılığı bulunmakla birlikte, insanlar hala ahlaksız eylemlerine devam etmektedirler. “Ahlaktan uzaklaşma mekanizmaları” olarak bilinen sekiz psikososyal mekanizmanın, seçilerek kullanılması bireylerin olumsuz etkiler yaşamadan günah işlemelerine dayanak oluşturmakta ve böylece kişiler gelecekte yapacakları olumsuz davranışlarla ilgili üzerlerindeki baskıyı azaltmaktadır. Ahlaktan uzaklaşmanın 8 mekanizması aşağıda açıklanmıştır:

AHLAKTAN UZAKLAŞMANIN 8 MEKANİZMASI (DAVRANIŞ KALIBI)

Ahlaksızlığı Meşrulaştırma (Ahlaki Gerekeç)

İnsanlar genellikle, kendi davranışlarının haklılığını ortaya koymadan zararlı davranışlarda bulunmamaktadırlar. Ahlaki gerekçe, kabahatli ve hatalı davranışların övgüye değer ve onurlu davranışların içine algısal olarak yeniden yapılandırılmasıdır. Burada sosyal ya da ahlaki bir hedefe ulaşmak için suç teşkil eden davranışlar sanki önemliymiş gibi gösterilerek kabul edilebilir inancı yaratılmaktadır (Bandura, 1999). Örneğin sporda bazen takımın menfaati için hakeme yalan söylemek, topun kendinden çıktığını söylememek sporcular tarafından takım menfaati olarak değerlendirilip kabul edilir bir davranış olarak görülebilmektedir.

Örtmeceli Sınıflandırma

Örtmece, söylenmesi kaba, çirkin veya sakıncalı görülen kavramların, başka kelimelerle daha uygun ve edepli bir biçimde anlatılması ya da edebikelam olarak tanımlanmaktadır (TDK Güncel Türkçe Sözlük, 2015). Örtmeceli sınıflandırma, kabahatli faaliyetleri gözlemek için daha az zararlı

bir dil kullanmayı gerektirmektedir (Bandura, 1999). Sporcular bazen kuralları çiğnediklerini kabul etmeyip sadece biraz esnettiklerini ifade etmektedirler (Boardley ve Kavussanu, 2011).

Avantajlı Karşılaştırma

Avantajlı karşılaştırma kınanması gereken suç teşkil eden davranışların önemsizmiş gibi gösterilmesidir. Bir anlamda muzır, olumsuz davranışları daha zararlı davranışlarla karşılaştırarak onların önemsizmiş gibi görünmesini sağlamaktır (Bandura, 1999). Sporcular bazen argo dil kullanmayla fiziksel şiddet içeren davranışları karşılaştırmak suretiyle bu kötü sözleri meşru gibi gösterebilmektedir (Boardley ve Kavussanu, 2011).

Sorumluluğun Yer Değiştirmesi

İnsanlar bazen kendi davranışlarının toplumsal baskı ya da başkalarının yönlendirmeleriyle meydana geldiğini ve kendilerinin bu davranıştan kişisel olarak sorumlu olmadığını düşünmektedir (Bandura, 1999). Sporcular bazen sportmenlik dışı davranışlarının suçunu antrenörlerine yükleyebilmektedir (Boardley ve Kavussanu, 2011).

Sorumluluğun Dağılması

Sorumluluğun dağılması işgücünün ya da emeğin bölünmesi, toplu olarak karar alma ya da grup eylemleriyle meydana gelmektedir. İşgücünün bölünmesinde grup üyeleri tek tek zararsız ama bir araya geldiğinde zararlı olan bölünmüş görevleri gerçekleştirmektedirler. Toplu olarak karar alındığında insanlar zalimce davranabilmekte toplu olarak sorumluluk alındığı için kimse kişisel olarak kendini sorumlu hissetmemektedir. (Bandura, 1999). Grup eyleminde ise bir grup tarafından yapılan herhangi bir zarar, her zaman başkalarının davranışlarına yapılan atıf yoluyla azalmaktadır (Zimbardo, 1995). Sporda bazen tüm takım üyeleri olumsuz bir davranışla ilgili takımca karar aldıklarında sorumluluk azaltılmış olmakta ve her bireyin hissettiği kişisel sorumluluk da azaltılmış olmaktadır (Boardley ve Kavussanu, 2011).

Sonuçların Saptırılması

Sonuçların saptırılması, kınanması gereken bir eylemin olumsuz sonuçlarının önlenmesini ya da algısal olarak azaltılmasını içermektedir. Bazen insanlar kişisel kazanç ya da sosyal baskı nedeniyle

le başkalarına zarar veren davranışlarına devam ettiklerinde neden oldukları zararlar yüzleşmekten kaçınmakta ya da onu önemsememektedirler. Böylece kendilerinin cesaretini kırabilecek potansiyel tepkiler zayıflayacağını düşünmektedirler (Bandura, 1999). Sporcular bazen sebep oldukları sakatlığın boyutunu öğrenmekten kaçınabilmekte ya da farkında oldukları bir sakatlığın ciddiyetini inkâr edebilmektedirler (Boardley ve Kavussanu, 2011). Bazen de sporcular birbirlerine söyledikleri kötü sözlerin fiziksel bir şiddet içermediğinden dolayı normal olarak kabul edilebileceğini düşünmektedirler.

İnsani Özelliklerden Uzaklaşma

İnsani özelliklerden uzaklaşma rakibi algısal olarak insani özelliklerden çıkararak ona yabancı bir karakteristik ve hayvansı nitelikleri atfetmektir. Bu durum kötü davranılan insanın nasıl görüldüğüyle de ilgili olmaktadır. İnsanlar kendileri ile mağdur ettikleri kişi arasında daha az benzerlik gördüklerinde onlara daha kolay bir şekilde kötü davranabilmektedirler (Bandura, 1999). Sporcular rakiplerini tanımlarken onları hayvana benzetmekte ya da onların insani nitelikleri yoksun olduğunu belirtmektedirler (Boardley ve Kavussanu, 2011).

Suçta Dayanak Oluşturma

Suçta dayanak oluşturma, insanların kendilerini suçsuz bir kurban olarak görüp yapılan bir provokasyonla zararlı tahrik edici bir davranışa zorlandıklarını düşündükleri zaman ortaya çıkmaktadır. Böylelikle, cezalandırıcı davranış, yapılan kışkırtmalara haklı bir savunmacı reaksiyonu olur ve saldırgan davranış hoş görülebilir bir hal almaktadır (Bandura, 1999). Sporda bu davranış oyuncuların yapılan harekete misilleme yapmalarıyla ve kurbanını yaptığı davranıştan ötürü suçlamaları ile meydana gelmektedir (Boardley ve Kavussanu, 2011). Başka bir şekilde sporcular rakibine yaptığı sert bir hareketi aslında rakibin takım arkadaşına ya da başka birine yaptığı sert bir hareketten dolayı hak ettiğini düşünmektedirler.

Bu ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarından yola çıkarak Boardley ve Kavussanu (2007), Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği'ni (MDSS) geliştirmişlerdir. İlk olarak ölçek maddeleri oluşturulmuş, içerik geçerliği sağlanmış ve ölçeğin pilot çalışması yapılmıştır. Daha sonra, ölçek takım

sporcu yapan geniş bir örnekleme uygulanmış ve ölçeğin faktör yapısını belirlemek için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Son olarak da, ölçek takım sporcu yapan farklı bir sporcu grubuna uygulanmış, faktör yapısı doğrulanmış ve ölçeğin yapı geçerliği sağlanmıştır. Böylelikle, 8 ahlaki çözümlenme yönteminin her birine ait 4 madde içeren 32 maddelik bir ölçek ortaya çıkmıştır. Ancak, MDSS'nin 32 madde olması ölçeğin farklı ölçeklerle aynı anda uygulanması sırasında dezavantaj yaratmış ve ölçeği pratik olmaktan uzaklaştırmıştır (Boardley ve Kavussanu, 2008). Uzun ölçekler güvenilir olmakla beraber ölçekleri mümkün olduğunca kısa tutmak ve asıl amaca odaklanmak önemlidir çünkü uzun ölçekler katılımcıların ölçeği uygulamada gönüllü davranmamalarına neden olabilmektedir (Worthington, ve Whittaker, 2006). Boardley ve Kavussanu (2008), ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarını ayrı ayrı ölçmekten ziyade genel yapıyı ölçmenin amaçlanması durumunda her bir ahlaktan uzaklaşma mekanizmasından 1 maddenin olduğu 8 maddeli bir ölçek geliştirmenin daha uygun olabileceğini öngörmüşlerdir. Ayrıca böyle bir ölçeğin hem katılımcılar hem de araştırmacılar tarafından daha popüler olabileceğini savunmuşlardır. Böylelikle de araştırmacılara farklı türde ölçek uygulama esnekliğinin tanınacağını, katılımcıların da kısa ölçekten memnun olabileceğini düşünmüşlerdir.

Ölçeğin kısa formunu oluşturmak için araştırmacılar MDSS'nin 32 maddelik formundan daha basit ve kısa ifadelerin seçmeye dikkat ederek örtmeceli sınıflandırma ve sorumluluğun yer değiştirmesi mekanizmalarından 3 diğer mekanizmalardan 2 madde olmak üzere toplam 18 maddeyi analize dahil etmişlerdir. Yapılan analizle ortalama ve medyan değeri 2'den küçük, keskinlik değeri 2'den büyük veya basıklık değeri 7'den büyük olan ifadeler elimine edilmiştir. Daha sonra maddeler arası korelasyon incelenmiş ve diğer maddelerle yüksek korelasyona sahip maddeler de çıkarılmıştır. Bu analizlerle 8 madde daha çıkartılarak madde sayısı 10'a düşürülmüştür. Bu 10 maddeye açımlayıcı faktör analizi uygulanmış ve ölçeğin tek faktörlü yapı sergilediği görülmüştür. 10 madde için faktör yükleri 0,49 ile 0,69 arasında değişmiştir. Bu 10 madde daha sonra doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuş ve model iyi bir uyum sergilemiştir $\{R^2(35)=122.76, RCFI=0.925, RMSEA=0.071, SRMR=0.050, RCAIC=7129.47\}$

Başlangıç amacı olan her bir ahlaktan uzaklaşma mekanizmasından 1 madde olarak 8 maddelik ölçek hazırlama hedefi için 2 madde ile temsil edilen mekanizmalardan 1 er madde çıkartılmış ve 8 madde ile doğrulayıcı faktör analizi yenilenmiş ve model çok iyi bir uyum sergilemiştir { $R_x^2(20)=56.20$, $RCFI=0.955$, $RMSEA=0.060$, $SRMR=0.041$, $RCAIC=787.93$ }. Bu 10 maddelik model başka bir veri setinde tekrar analiz edilmiş; bu veri setine uygulanan açımlayıcı faktör analizi ile de tek faktörlü yapı gözlenmiştir. İkinci veri setiyle 10 maddeye uygulanan doğrulayıcı faktör analizine göre veri mükemmel uyum sergilemiştir { $R_x^2(35)=71.11$, $RCFI=0.976$, $RMSEA=0.046$, $SRMR=0.033$, $RCAIC=7181.12$ }. Daha önceki veri setindeki 8 maddeye yapılan doğrulayıcı faktör analizi aynı 8 maddeye uygulanmış ve model kabul edilebilir uyum sergilemiştir { $R_x^2(20)=33.90$, $RCFI=0.987$, $RMSEA=0.037$, $SRMR=0.029$, $RCAIC=7110.24$ }. Sonuç olarak her iki veri setinde de uygun uyum gösteren 8 maddelik ölçek MDSS-S'in kısa formunu oluşturmuştur. Bu 8 maddelik formda faktör yük değerleri 0,54 ile 0,76 arasında değişmiştir. Ayrıca MDSS-32 ve MDSS-S arasındaki korelasyon da ($r=0,94$) çok yüksek olarak ortaya çıkmıştır. 1 ve 2. Veri setleri için hesaplanan alfa katsayıları sırasıyla 0,80 ve 0,85 olarak bulunmuş ve ölçek iyi bir iç tutarlılık göstermiştir. Çoklu örneklem analizi de ölçeğin cinsiyet değişmezliğini göstermiştir. Bu psikometrik özelliklerle MDSS-S'in geçerli ve güvenilir olduğu görülmektedir.

Alanyazında MDSS ölçeği kullanılarak yapılan farklı türde çalışmalara rastlanmaktadır. Boardley ve Kavussanu (2007), MDSS ölçeğinin uzun formunu geliştirdikleri çalışmalarında, erkeklerin kadınlardan; rugby ve futbolcuların ise basketbol, hokey ve netbol sporcularından daha fazla ahlaktan uzaklaştıklarını, yaş değişkeninin ise ahlaktan uzaklaşma ile negatif ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Tsai, Wang ve Lo (2014), MDSS kullanarak yaptıkları çalışmalarında yüksek derecede dışsal kontrol odaklı yani yaşadığı olayları kendi dışındaki etkenlere bağlayan kişilerde yüksek derecede ahlaktan uzaklaşma ve kural ihlali görüldüğünü rapor etmişlerdir.

MDSS-S kullanılarak yapılan çalışmaların sayısının MDSS kullanılarak yapılan çalışmalardan daha fazla olduğu görülmektedir. Boardley ve

Kavussanu (2010), hedef yönelimlerinin antisosyal davranışlarla ilişkisini inceledikleri çalışmalarında, ahlaktan uzaklaşma ile rakibe yapılan antisosyal davranışlar arasında yüksek derecede güçlü ilişki olduğunu; ahlaktan uzaklaşma ile takım arkadaşına yapılan antisosyal davranışlar arasında orta derecede güçlü ilişki olduğunu söylemişlerdir. Hodge ve Lonsdale (2011), spordaki prososyal ve antisosyal davranışları inceledikleri çalışmalarında, kontrollü motivasyonun ahlaktan uzaklaşmanın orta derecede pozitif belirleyicisi olduğunu ve yine ahlaktan uzaklaşmanın kendi takım arkadaşına ve rakip oyuncuya yapılan anti sosyal davranışların güçlü olumlu bir belirleyicisi olduğunu belirtmişlerdir. Šukys ve Jansonienė (2012), sporcuların değerleri ile ahlaktan uzaklaşmaları arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında ahlaki değerlerle ahlaktan uzaklaşma arasında negatif ilişki bulmuşlardır ayrıca ahlaktan uzaklaşma ile spor tecrübesi arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Hodge, Hargreaves, Gerrard ve Lonsdale (2013), spordaki doping tutumlarının altında yatan psikolojik mekanizmaları araştırdıkları çalışmalarında ahlaktan uzaklaşmanın performans artırıcı ilaç kullanımına olan eğilimin güçlü bir belirleyicisi olduğunu belirtmişlerdir. Kavussanu, Ring, ve Kavanagh (2014), engelli ve engelli olmayan sporcuların ahlaktan uzaklaşma, antisosyal davranış, empati ve negatif davranışları arasındaki ilişkileri araştırdıkları çalışmalarında engelli sporcuların engelli olmayanlara oranla ahlaktan daha az uzaklaştıklarını ve daha az antisosyal davranış sergilediklerini ifade etmişlerdir.

Görüldüğü üzere, bu alanda yapılmış pek çok çalışma ile spor ortamındaki bu tarz ahlaktan uzaklaşma mekanizmaları incelemiş ve sporcuları bu tür saldırganca ve suç teşkil eden davranışlara iten sebepler ile bu tür eylemlerin oranının nasıl azaltılabileceği anlamaya çalışılmıştır. Türk toplumundaki ahlaktan uzaklaşma ile ilgili davranışlar ise her gün yazılı ve görsel basında gündeme gelmektedir. Bu sorunları güvenilir ve geçerli bir biçimde ortaya koyacak bir ölçme aracının eksikliği ise dikkat çekmektedir. Ayrıca kültürel farklılıkları belirlemek için gerekli olan karşılaştırmaları yapmak için ölçeklerin farklı dillerdeki versiyonlarının uygulanması bu alandaki literatüre de zenginlik katacaktır. Bu çalışmanın amacı Boardley ve Kavussanu, (2008) tarafından geliştirilen Sporda

Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formunun (MDSS-S) Türkçe versiyonunun geçerlik ve güvenirliğini test etmektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma ilişkisel tarama modeli (Büyüköztürk ve ark., 2011) esas alınarak planlanmış bir ölçek uyarlama çalışmasıdır.

Araştırma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2014 eğitim-öğretim yılında 20 farklı üniversitede öğrenim gören ve basketbol, futbol, hentbol ve Amerikan futbolu sporlarını lisanslı olarak yapmış öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmanın hentbol ve basketbol ile ilgili verileri üniversitelerarası 1. lig hentbol ve basketbol müsabakalarına yarışmacı olarak katılan sporcu öğrencilerden; futbol ve Amerikan futbolu ile ilgili verileri Akdeniz Üniversitesi sporcu öğrencilerinden toplanmıştır. Verilerin toplanmasında uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Büyüköztürk ve ark. 2011). Araştırmaya 352 öğrenci katılmış ölçeklerin uygun işaretlenmeyenleri elendikten sonra 152 kadın, 198 erkek olmak üzere toplam 350 öğrencinin verileri değerlendirmeye alınmıştır. Çalışma grubunun yaş aralığı 18-36, yaş ortalaması 22,13±2,37'dir. Çalışmaya katılan sporcular 4 farklı spor branşında lisanslı olarak spor yapmaktadır (basketbol=150; futbol=27; hentbol=150 ve Amerikan futbolu=23).

Veri Toplama Aracı

MDSS-S sporcuların ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarını ölçmek üzere geliştirilmiş ve Hiç Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Biraz Katılmıyorum (3), Tarafsızım (4), Biraz Katılıyorum (5), Katılıyorum (6) ve Tamamen Katılıyorum (7) şeklinde puanlanan 7'li Likert tipi bir ölçektir. Ölçek 8 maddeli ve tek faktörlüdür. Sporda ahlaktan uzaklaşma tutumlarını ölçmeye yönelik maddelerin tümü olumsuz anlam taşımaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, sporcuların daha çok ahlaktan ayrıldıkları anlamına gelmektedir.

Verilerin Analizi

Verilerin güvenirliğini hesaplamak için Cronbach's Alpha testi, normallik dağılımını test

etmek için ise Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmıştır. Ayrıca dilsel eşdeğerliğin hesaplanmasında Spearman Korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Verilerin modele uygunluğu açımlayıcı (AFA) ve doğrulayıcı (DFA) faktör analizi ile hesaplanmıştır. Çalışmada analiz için kullanılan verilerde herhangi bir kayıp gözlem bulunmamaktadır. Dilsel eşdeğerlilik çalışması için geleneksel yaklaşım benimsenmiştir (Hançer, 2003). Orijinali İngilizce olan ölçeğin özgün formu İngilizce'den Türkçe'ye araştırmacı ve 2 tercüman tarafından çevrilmiştir. Elde edilen üç farklı çeviri yine farklı bir tercümanla incelenerek her bir maddeyi en iyi ifade ettiği düşünülen maddeler benimsenmiştir. Elde edilen Türkçe form spor bilimleri alanında iki öğretim üyesi ile tekrar gözden geçirilmiş, her bir maddenin Türkçeye uygunluğu tartışılmış gerekli değişiklikler yapılarak Türkçe form oluşturulmuştur. Ölçeğin Türkçe formu Türkçe ve İngilizceyi ana dili seviyesinde konuşan 2 kişi tarafından tekrar İngilizceye çevrilmiştir. Bu kişilerden birisi 4 yıldır Amerika'da spor bilimleri alanında eğitim alan doktora öğrencisi diğeri ise Türkçe İngilizce çeviriler yapan tercümandır. Özgün İngilizce form ve Türkçe'den İngilizceye çevrilmiş formlar İngilizce dil bilgisi iyi olan 2 uzmana inceletilerek ikisi arasında farklılığın olmadığı yönünde ortak görüşe varılmıştır.

BULGULAR

Dilsel Eşdeğerlilik Çalışması

Uzman görüşü referans alınarak elde edilen ölçeğin Türkçe formuyla İngilizce formunun aynı anlamı ifade edip etmediğini görebilmek adına iyi derecede İngilizce bilgisine sahip 10 kişiye ölçeklerin her iki formu 15 gün arayla uygulanmış ve her iki uygulamadan alınan puanlar arasında Spearman Korelasyon Katsayısı 0.912 (p=0.000) olarak bulunmuştur. Elde edilen korelasyon katsayısına ve uzman görüşlerine bakılarak ölçeğin çeviri açısından paralellığın sağlandığı kabul edilmiştir.

Geçerlik

Açımlayıcı faktör analizinde, ölçekteki bir maddenin tanımlanacak olan bir faktörde yer alıp almaması, o faktörle olan ilişkisini belirten yük değerinin yüksek olmasına bağlıdır. Bir faktörle yüksek yük değeri veren maddeler faktörün tanım-

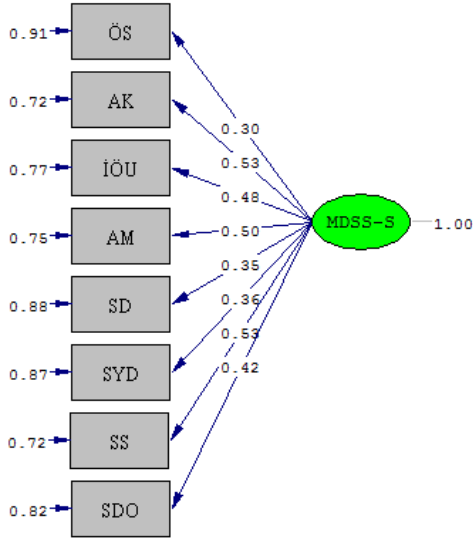
ladığı yapıyı ölçen maddeler olarak adlandırılır. Madde faktör yük değerinin genellikle 0.45 ve daha yüksek olması istenmekle birlikte faktör yük değeri 0.32 olan maddeler de ölçekte tutulabilir (Kline, 1994; Tabachnik & Fidell, 2001). 8 madde üzerinden yapılan açımlayıcı faktör analizini sonucu özdeğeri 1'den büyük tek faktör ortaya çıkmıştır. Bu tek faktör ölçek toplam varyansının % 39,69'unu açıklamıştır. Örneklem büyüklüğü açısından faktör analizi için veri yapısının uygunluğunu test etmeye yönelik olarak Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi, verilerin çok değişkenli normal dağılımdan gelip gelmediğini test etmek için Bartlett Küresellik Testi yapılmış ve KMO değeri (,827) bulunmuş, Bartlett Testi ise anlamlı (Ki-kare: 586,561, sd: 28, p: 0,000) çıkmıştır. KMO değeri literatüre göre örneklem büyüklüğü için iyi (0,80-0,90) bir değerdir (Şencan, 2005). Belirtilen 8 maddenin madde yükleri ise Tablo 1'de verilmiştir.

Türk öğrencilerden elde edilen puanların özgün ölçeğin geliştirilmesindeki yaklaşıma uygunluğunu kontrol etmek için ise doğrulayıcı faktör analizi-DFA (confirmatory factor analysis) kullanılmıştır. DFA ile model-veri uyumuna ilişkin hesaplanan istatistiklerden en sık kullanılanları Ki-Kare Uyum Testi (Chi-Square Goodness), İyilik Uyum İndeksi (Goodness of Fit Index, GFI), Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi (Adjusted Goodness of Fit Index, AGFI), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI), Normlaştırılmış Uyum İndeksi (Normed Fit Index, NFI), Ortalama Hataların Karekökü (Root Mean Square Residuals, RMR veya RMS) ve Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü'dür (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA) (Cole, 1987; Sümer, 2000). Uyum indeksleri değerlerinin tüm parametrelerde iyi veya mükemmel seviyede olduğu görülmüştür (Ki-kare/sd=2,99; GFI= 0,97; AGFI= 0,94; CFI= 0,92; NNFI= 0,88; RMSEA= 0,068; SRMR= 0,052).

Tablo 1 MDSS-S'nin Temel Bileşenler Analizi Sonuçları ve Tanımlayıcı İstatistikleri

Madde	Ahlaki Kod	Faktör Yükü	Ort	SS
7) Sporcuların birbirlerini aşağılamaları gerçekte kimseye zarar vermez	SS	,698	2,69	1,764
8) Kötü bir davranışa maruz kalmış sporcular genellikle bunu hak edecek bir şey yapmışlardır	SDO	,695	3,22	1,82
3) Hayvanca davranışlar sergileyen bir rakibe kötü davranılabilir	İÖÜ	,677	3,85	2,16
6) Antrenörü tarafından rakibini sakatlamak için teşvik edilen sporcular suçlanmamalıdır	SYD	,660	3,11	1,96
2) Şiddet içeren bir davranışla sonuçlanmadığı sürece rakibe bağırılabilir	AK	,650	3,33	1,89
4) Eğer takımına yardım edecekse sporcuların hakemlere yalan söylemeleri kabul edilebilir	AM	,619	2,82	1,82
5) Takımlarının uyguladığı sportmenlik dışı taktiklerin sadece ufak bir parçası olan sporcuları suçlamak haksızlıktır	SD	,584	3,40	1,83
1) Kuralları esnetmek dengeleri eşitlemenin bir yoludur	ÖS	,405	3,20	1,87
Cronbach Alfa		,777		
Özdeğer		3,18		
Toplam Varyans Yüzdesi		39,69		

SS=Sonuçların Saptırılması; SDO=Suça Dayanak Oluşturma; İÖÜ=İnsani Özelliklerinden Uzaklaşma; SYD=Sorumluluğun Yer Değiştirilmesi; AK=Avantajlı Karşılaştırma; AK=Ahlaksızlığı Meşrulaştırma; SY=Sorumluluğun Dağılımı; ÖS=Örtmeceli Sınıflandırma

Şekil 1. MDSS-S İçin Standardize Edilmiş Sonuçlar İle DFA

ÖS= Örtmeceli Sınıflandırma; AK= Avantajlı Karşılaştırma; İÖÜ= İnsani Özelliklerinden Uzaklaşma; AM= Ahlaksızlığı Meşrulaştırma; SD= Sorumluluğun Dağılması; SYD= Sorumluluğun Yer Değiştirilmesi; SS= Sonuçların Saptırılması; SDO= Suça Dayanak Oluşturma

MDSS-S geçerlik çalışması için yapılan DFA'nın standardize edilmiş sonuçları ve elde edilen yapısal modelin yol şemasıyla gösterimi Şekil 1'de verilmiştir.

Güvenirlilik

MDSS-S'in güvenilirliğini incelemek için Cronbach's Alpha testi yapılmıştır. Tüm ölçeğin Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı 0,777 olarak bulunmuştur.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada sporcuların ahlaktan ayrılma tutumlarını belirlemeye yönelik olarak Boardley ve Kavussanu. (2008) tarafından geliştirilen Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formu (MDSS-S) isimli ölçeğin Türk Kültürüne uyarlanması hedeflenmiştir. Orijinal ölçekteki tek faktörlü model AFA ve DFA ile test edilmiş ve güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin güvenirliğini belirlemek için hesaplanan alfa katsayısı 0,777 bulunmuştur. Alpar (2010); Cronbach Alfa katsayısı 0,80-1,00 arasında ise ölçeğin yüksek güvenirliğe sahip olduğunu; 0,60-0,79 arasında oldukça güvenilir olduğunu; 0,40-0,59 arasında düşük güvenirliğe sahip olduğunu; 0,00-0,39 arasında ise

güvenilir olmadığını belirtmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda Cronbach Alfa katsayılarına göre ölçeğin oldukça güvenilir olduğu görülmüş ve güvenirliğin sağlandığı kabul edilmiştir. Dilsel eşdeğerliği incelemek için yapılan Spearman Korelasyon Katsayısı sonuçları (0.912) dilsel eşdeğerliliğin sağlandığı şeklinde yorumlanmıştır.

MDSS-S'in AFA sonuçları incelendiğinde orijinal ölçekteki gibi tek faktörlü yapı ortaya çıkmıştır. Bu tek faktör varyansın %39,69'unu açıklamıştır. Tek faktörlü ölçeklerde varyansın %30 ve daha fazla olması yeterli görülebilmektedir (Tavşancıl, 2005). Ölçeğin yapı geçerliği doğrulayıcı faktör analizi ile sınanmıştır. DFA sonucunda uyum indeks değerlerine bakılmıştır. Uyum indeks değerleri şu şekildedir: Ki-kare/sd=2,99; GFI= 0,97; AGFI= 0,94; CFI= 0,92; NNFI= 0,88; RMSEA= 0,068; SRMR= 0,052. Ki-kare/sd değerinin büyük örneklerde 3'ten; küçük örneklerde 2,5'ten küçük olması mükemmel uyumu göstermektedir (Kline, 2011). GFI ve AGFI değerlerinin 0,90'dan büyük olması iyi uyumu 0,95'ten büyük olması ise mükemmel uyumu göstermektedir (Hooper ve ark., 2008; Sümer, 2000). NNFI ve CFI değerlerinin 0,95 üzerinde olması modelin uygunluğunun mükemmel olduğunu göstermektedir (Thompson, 2004; Sümer, 2000; Hu ve Bentler, 1999). NNFI değeri 0 ile 1 arasında değişirken değer 1'e yaklaşması mükemmel uyuma 0'a yaklaşması ise modelin uyumsuzluğuna karşılık gelir (Tabachnick ve Fidell, 2001). RMSEA değerlerinin 0,07'ten küçük olması durumunda model uygunluğunun iyi olduğu belirtilmektedir (Steiger, 2007). SRMR değeri 0 ile 1 arasında değişkenlik göstermekle birlikte değerin 0,05'den küçük olması, verilerin modele mükemmel uyum gösterdiğini belirtmektedir (Brown, 2006). Bu bilgiler doğrultusunda uyum indeksleri değerlerinin hemen hemen tüm parametrelerde iyi veya mükemmel seviye de olduğu görülmektedir.

Tüm sonuçlar MDSS-S'in geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu ve Türk öğrencilerin ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarını araştırırken kullanılabileceğini göstermiştir.

KAYNAKLAR

1. Alpar, R. (2010). Spor, Sağlık ve Eğitim Bilimlerinde Örneklerle Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik-Güvenirlilik, Detay Yayıncılık, Ankara.

2. Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of moral thought and action. In W.M. Kurtines & J.L. Gewirtz (Eds.), *Handbook of moral behavior and development: Volume 1: Theory* (pp. 45-103). Psychology Press, NY: Taylor and Francis.
3. Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and social psychology review*, 3(3), 193-209.
4. Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2007). Development and validation of the moral disengagement in sport scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 29(5), 608-628.
5. Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2008). The moral disengagement in sport scale—short. *Journal of sports sciences*, 26(14), 1507-1517.
6. Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2010). Effects of goal orientation and perceived value of toughness on antisocial behavior in soccer: The mediating role of moral disengagement. *Journal of sport and exercise psychology*, 32(2), 176-192.
7. Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2011). Moral disengagement in sport. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 4(2), 93-108.
8. Brown, T. A. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. Guilford Press
9. Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi, 9. Baskı.
10. Cole, D. A. (1987). Utility of confirmatory factor analysis in test validation research. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55(4), 584.
11. Gaines, S. A. (2010). *Antecedents of moral disengagement in sport*. Doctoral Thesis. Purdue University.
12. Hançer, M. (2003). Ölçeklerin Yazım Dilinden Başka Bir Dile Çevirileri ve Kullanılan Değişik Yaklaşımlar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 47-59.
13. Hodge, K., Hargreaves, E. A., Gerrard, D., & Lonsdale, C. (2013). Psychological mechanisms underlying doping attitudes in sport: motivation and moral disengagement. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, Champaign, 35(4), 419-432.
14. Hodge, K., & Lonsdale, C. (2011). Prosocial and antisocial behavior in sport: The role of coaching style, autonomous vs. controlled motivation, and moral disengagement. *Journal of sport and exercise psychology*, 33(4), 527.
15. Hooper, D., Coughlan, J. ve Mullen, M.: Structural Equation Modelling: Guidelines for Determining Model Fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53-60.
16. Hu, L. T. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structural analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1-55.
17. Kavussanu, M. (2008). Moral behaviour in sport: A critical review of the literature. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1(2), 124-138.
18. Kavussanu, M., Ring, C., & Kavanagh, J. (2014). Antisocial Behavior, Moral Disengagement, Empathy and Negative Emotion: A Comparison between Disabled and Able-Bodied Athletes. *Ethics & Behavior*, 1-10. DOI: 10.1080/10508422.2014.930350
19. Kline, P. (1994). *An Easy guide to factor analysis*. New York: Routledge
20. Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford press.
21. Steiger, J. H. (2007). Understanding the limitations of global fit assessment in structural equation modeling. *Personality and Individual Differences*, 42(5), 893-898.
22. Şukys, S., & Jansonienė, A. J. (2012). Relationship between athletes' values and moral disengagement in sport, and differences across gender, level and years of involvement. *Education, Physical Training, Sport* 84(1), 55-61.
23. Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
24. Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Seçkin Yayıncılık.
25. Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics*. (4th edition). MA: Allyn & Bacon, Inc.
26. Tavşancıl, E. (2005). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
27. Thompson, B. (2004). *Exploratory and confirmatory factor analysis: Understanding concepts and applications*. American Psychological Association.
28. Tsai, J. J., Wang, C. H., & Lo, H. J. (2014). Locus of control, moral disengagement in sport, and rule transgression of athletes. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 42(1), 59-68.
29. Worthington, R. L., & Whittaker, T. A. (2006). Scale development research a content analysis and recommendations for best practices. *The Counseling Psychologist*, 34(6), 806-838.
30. Zimbardo, P.G. (1995). The psychology of evil: A situationist perspective on recruiting good people to engage in anti-social acts. *Japanese Journal of Social Psychology*, 11, 125-133.